

Ing. Ján Spišák

O strategii a operacích – stručný exkurz do historie vojenství

INFORMACE

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 1, s. 141–148, ISSN 1210-3292

On Strategy and Operations: A Short Insight into Military History

Abstrakt:

Základní orientace v oblasti vojenského umění vyžaduje alespoň elementární znalost vojenské historie a pochopení vlivu vojenské strategie na rozvoj vojenství, jako i jednotlivých oblastí vojenského umění. Otázky spojené s vojenskou strategií a jejím vlivem na přípravu a vedení operací jsou součástí studijních programů v kurzech celoživotního vzdělávání na Univerzitě obrany. Cílem článku, věnovaného problematice strategie, vojenské strategie a operacím, je dosáhnout u čtenáře pochopení základních souvislostí, jakým směrem se strategie ve vymezeném období rozvíjela a ubírala a stručně objasnit její roli ve vztahu k existenci vojenských operací.

Abstract:

The basic orientation in the field of military art demands at least elementary knowledge of military history and understanding to military strategy influence on the art of war. The questions tied to understanding military strategy and its influence on the preparation and conducting military operations are part of study programmes of all life education at the Defence University. The purpose of this article, dedicated to military strategy problems, is deeper understanding to its basic connections, understanding a direction the strategy took in a designated period and its development. It ought to explain in short its role and attitude towards the nature of military operations.

Klíčová slova:

Strategie, vojenské operace, historie vojenství, rozvoj vojenství, vojenské umění, Schlieffenův plán, Carl von Clausewitz, Helmuth von Moltke.

Key words:

Strategy, military operations, military history, military development, the art of war, Schlieffen Plan, Carl von Clausewitz, Helmuth von Moltke.

„K čemu musí státník a vojevůdce ve svém usuzování dospět především, co má největší dosah a rozhoduje nejvíce, je, aby v tomto ohledu správně pochopil válku, do které se pouští, aby ji nepovažoval za něco ani z ní nechtěl udělat něco, čím co do povahy poměrů nemůže být. To je tedy první, nejobsáhlejší ze všech strategických otázek.“

Carl von Clausewitz, O válce [1]

Úvod

Znalost vojenské historie a porozumění vlivu vojenské strategie na rozvoj vojenství je předpokladem studia vojenského umění. Strategie, zejména ve smyslu vojenském, sloužila od nepaměti panovníkům a vojevůdcům k dosažení jejich zájmů a cílů a v mnoha ohledech určovala chod dějin. Schopnost orientovat se v dané oblasti může být prospěšná pro pochopení širších souvislostí strategie, a to nejen v oblasti vojenství, ale často i v jiných sférách společenského života. Problémy spojené s vojenskou strategií, přípravou a vedením operací, jsou proto i součástí programů kurzů celoživotního vzdělávání na Univerzitě obrany. Smyslem článku, věnovaného této problematice, je dosáhnout pochopení hlavních souvislostí vývoje vojenské strategie, jejího vlivu na vedení operací, naznačit jakým směrem se tato oblast v uplynulých dvou stoletích rozvíjela a ubírala, objasnit a ukázat její význam na příkladech v dílech slavných vojenských teoretiků a klasiků, zakladatelů moderní vojenské teorie.

O strategii všeobecně

Odvozena z řeckého *strategos*, byla strategie často považována za „umění generálů“ nebo „umění uspořádat vojska“. Stratégem byl ve starém Řecku označován zejména vojenský vůdce a velitel armády, kteří, kromě vojenské moci, vlastnili a uplatňovali i moc politickou, což je základem strategie.

Ve své nejčistší podobě se strategie původně zabývala výlučně vojenskými otázkami. V dřívějších společnostech byl král nebo politický vůdce často stejná osoba jako vojenský vůdce. I v případě, kdy nebyl stejnou osobou, politický a vojenský vůdce k sobě nikdy neměli daleko. Ovšem tím, jak rostla potřeba existence profesionální armády, bylo nutné rozlišit hranice mezi politikem a vojákem a tyto postupně oddělit.

Protože strategie, kromě jiného, řeší vzájemný vztah mezi dostupnými prostředky a cílem (konečným stavem), termín „strategie“ má mnohem širší záběr než jenom ve vztahu k vojenství. Často je používán např. ve světě byznysu, teorie her, politického řízení, stejně jako u jiných aktivit. K vojenským záležitostem je ovšem zakořeněn a připoután nejdéle a je to právě oblast ozbrojeného konfliktu, kde strategie předpokládá své uplatnění v co nejkomplexnější podobě.

Strategie bývá definována mnoha způsoby. V nejjednodušší formě představuje dlouhodobý záměr (plán) činností k dosažení stanoveného cíle. Strategii lze rovněž definovat jako řízení určité činnosti k dosažení základních cílů; obecný postup, umění koncepčně dosahovat stanovených cílů. [2] Podle jiného zdroje je strategie prozíravou myšlenkou nebo souborem myšlenek o způsobu použití nástrojů státní moci synchronizovaným

a integrovaným způsobem k dosažení globálních, národních nebo mnohonárodních (koaličních) cílů. [3]

Jednoznačně stanovit hierarchické dělení strategie jako oblasti je často velice složité. Všeobecně bývá dělena na tzv. velkou (globální) v rozsahu geopolitickou strategii, dále všeobecnou strategii, do níž, kromě politické, diplomatické a ekonomické strategie (někteří autoři sem zařazují i kulturní a psychologickou strategii, informace a infrastrukturu) patří i vojenská strategie, která převádí geopolitické cíle do vojensky dosažitelných cílů válek a tažení. Colin Gray nazývá velkou strategii „účelným použitím všech nástrojů moci dostupných bezpečnostní komunitě“. [4]

Podle francouzského státníka George Clemenceau je „válka příliš vážnou záležitostí, než aby mohla být svěřena armádě“. [5] Obdobné smýšlení bylo již pouhým prostředníkem pro vzestup „velké strategie“ (grand strategy), která ve válce zahrnovala řízení zdrojů celého státu. Úkolem velké strategie je „koordinovat a řídit zdroje státu (národa) nebo skupiny států směrem k dosažení politického cíle války – cíle, definovaného principiální politikou“. [6]

„Zatímco horizont strategie je ohraničený válkou, velká strategie pohlíží za horizont války – k následnému míru. Jako taková by neměla jen kombinovat různé prvky, ale rovněž regulovat jejich použití, aby pro bezpečnost a prosperitu budoucího míru zamezila jeho poškození.“ [7]

Polní maršál Montgomery popsal strategii jako „umění distribuce a použití vojenských prostředků, jako jsou ozbrojené síly a materiál, k naplnění cílů politiky. Taktika znamená uspořádání a řízení ozbrojených sil a metod ve skutečném boji. Krátce řečeno, strategie je umění vést válku, taktika je uměním boje“. [8] Jiný polní maršál, hrabě Helmuth von Moltke, vyjádřil strategii jako systém „ad hoc expedients“ (ve smyslu triků, vynalézavosti, vhodných prostředků či pomůcek, přinášejících osobní prospěch), prostřednictvím kterých musí generál, i když je pod tlakem, přijmout opatření. Mnoho jiných, zejména vojenských stratégů se pokoušelo shrnout strategii do souboru principů. Někteří tvrdili, že dodržování základních principů zaručuje vítězství, zatímco jiní prohlašovali, že válka je nepředvídatelná a obecně musí být při formulaci strategie flexibilní.

Vojenská strategie

Vojenskou strategii lze z dnešního úhlu pohledu zařadit do podkategorií zahraniční politiky. Zabývá se teorií a praxí přípravy a vedení válek a vojenských tažení a často je považována za základní nástroj k zajištění národních (strategických) zájmů. Vojenská strategie v tomto smyslu umožňuje působení diplomatických, informačních, vojenských a ekonomických zdrojů vůči zdrojům protivníka, například k získání nadvlády, potlačení jeho vůle bojovat nebo prosazení svých zájmů jinými cestami. Převádí cíle globální strategie do úkolů souvisejících s použitím ozbrojených sil. V aliančním pojetí je vojenská strategie definována jako „součást národní nebo mezinárodní strategie, která představuje způsob, kterým je možné rozvinout vojenskou sílu a použít ji k dosažení cílů dané země nebo skupiny zemí“. [9]

Vojenská strategie, ještě v 19. století jednoduše jako „strategie“, byla považována za součást umění vojevůdců a generálů, jimž řídili válčení. Ke strategii patřila rovněž taktika, která byla chápána spíše ve smyslu realizace vyšších plánů a manévrování vojenských sil na bojišti, a rovněž logistika, která se starala o udržování armády. Tento

pohled na jednotlivé kategorie válčení přetrvával již od časů římské říše; hranice mezi strategií a taktikou byly po staletí značně nejasné.

Vzhledem k tomu, že velikost a počet armád postupně rostly a rozvoj technologií zlepšil možnosti komunikace a řízení vojsk, rozdíl mezi „velkou strategií“ a „vojenskou strategií“ se časem zmenšoval. Základem velké strategie zůstala diplomacie, prostřednictvím které může stát například navazovat spojení a vytvářet spřátelené koalice, nebo naopak vytvářet tlak na jiný stát k přistoupení ke vzájemné dohodě nebo dalším ústupkům. Touto cestou lze často dosáhnout vítězství bez nutnosti vést válku či uchýlit se k jiným metodám potlačujícím svobodu, právní řád, integritu území a podobně.

Důležitým aspektem vojenské strategie je rovněž řízení poválečného míru. Podle Clausewitzeho úspěšná vojenská strategie může být prostředkem k cíli, ale není cílem samotným. Existuje řada příkladů v historii, kdy vítězství na válčišti nebyla přeměněna do dlouhodobého míru, bezpečnosti a svobody. V prostředí „velké“ strategie se tak vojenská složka postupně stává pouze nástrojem pro realizaci podle některých tzv. operační strategie (nutno chápat spíše ve smyslu operačního umění), která v konečném důsledku podporuje dosažení vyšších strategických cílů. Vývoj vojenské strategie, do okamžiku poznání „nutnosti“ plánovat a vést bitvy a tyto postupně spojovat do většího kontinua – operací, prošel v období posledních dvou staletí několika významnými etapami.

Strategie napoleonského období

Francouzská revoluce a napoleonské války, které po ní následovaly, způsobily ve vojenské strategii převrat. S příchodem ručních palných zbraní a zavedením rekrutace občana-vojáka, armády ve velikosti rychle rostly a staly se masovými formacemi. To vyžadovalo jejich rozdělení nejprve do divizí a později do sborů. Spolu se vznikem divize nastoupilo divizní dělostřelectvo, mobilní kanony s velkým dostřelem a palebnou silou. Dřívější lpění na přísných formacích kopiníků a mušketýrů, vedoucích palbu hromadnými salvami, uvolnilo cestu lehké pěchotě bojující v rojnicích. Napoleon využil tento posun pro efektivní „strategii anihilace“, kterou likvidoval vojska nepřátel. Jeho snahou bylo dosáhnout rozhodnutí v samostatné bitvě s jediným cílem – zcela zničit svého protivníka, čehož obvykle dosáhl prostřednictvím vynikajících, promyšlených manévřů.

Ačkoli Napoleon jako generál a později panovník nebyl původcem originálních metod, jež ve svých bitvách úspěšně použil, byl schopen poučit se z historie. Vzorem mu byl zejména pruský král Bedřich II. Veliký. Naučil se účinně kombinovat dokonalé manévrování s dalšími činnostmi vojsk v rámci jednoho boje a tyto sladit do jediné samostatné události, která je dnes známá jako tzv. *strategie jednoho bodu*. Vojevůdci a generálové považovali předtím tento způsob boje za oddělené, samostatné činnosti. Nicméně Napoleonův manévr v bitvě diktoval jak a kde se tato odehraje. Dokonalým příkladem skvělého manévrování a sladění činnosti jeho vojsk byla bitva u Slavkova v roce 1805. Dopad tohoto období byl zřejmý ještě v americké občanské válce a raných fázích první světové války.

Strategie v průmyslovém věku

Vývoj vojenské strategie pokračoval i v období americké občanské války (1861–65). Praxe strategie byla zdokonalena generály jako např. Robert E. Lee, Ulysses S. Grant nebo

William Tecumseh Sherman, z nichž všichni, jak uvádí literatura, byli ovlivněni Napoleonem. Bohužel dodržování zásad napoleonských principů tváří v tvář technologickému pokroku vedlo všeobecně ke katastrofálním důsledkům pro obě strany, Unii i Konfederaci. Čas a prostor, v nichž válka byla vedena, se postupem času rovněž změnily. Železnice sice umožnila rychlé přesuny velkých uskupení vojsk, ale jejich manévrování bylo omezeno úzkými a pro ně zranitelnými koridory. Nástup parní síly a výstavba železnic změnil nejen způsob přepravy, ale i způsob vedení boje na moři. Nově vynalezený telegraf umožnil rychlejší komunikaci mezi armádami, sídly jejich hlavních měst a místy velení. Přesto, námořní bitvy se odehrávaly mezi plachtenicemi či parními loděmi s děly, bitvy na otevřených bojištích byly zatím stále vedeny protistojícími uskupeními v rojnicích, a útok na vojska bránící město probíhal vesměs podle zásad napoleonské taktiky.

V období před první světovou válkou patřili k nejdůležitějším stratégům prouští generálové Helmuth von Moltke a Alfred von Schlieffen. Pruská armáda pod vedením Moltkeho dosáhla vítězství nejen v rakousko-pruské válce v roce 1866, ale zejména pozdější, francouzsko-pruská válka (1870-71) je až do současnosti obecně považována za klasický příklad pojetí a realizace úspěšné vojenské strategie. Kromě používání železnic a silnic pro přesuny a manévrování, byl pro řízení velkých uskupení vojsk využíván telegraf. Moltke poznal rostoucí potřebu delegování pravomoci na podřízené velitele a vydával spíše směrnice než konkrétní rozkazy. Moltke je nejvíce připomínán jako stratég pro jeho víru v potřebu flexibility. Je známo jeho prohlášení, že *žádný plán, ačkoliv dobře připravený, nemůže zaručit, že přežije první setkání s nepřítelem*. Polní maršál Schlieffen následoval Moltkeho a řídil německé válečné plánování směrem k první světové válce. Obhajoval „strategii anihilace“, ale byl nucen čelit možné příští válce na dvou frontách proti početní převaze nepřítele. Strategii, kterou formuloval, byl tzv. Schlieffenův plán. Podle tohoto plánu se německá vojska soustředovala a připravovala na rozhodující vítězství na západě proti Francii, po kterém by přešla do útoku na východě proti Rusku. Jak uvádí zdroje, ovlivněn Hanibalovým úspěchem v bitvě u Cannes, Schlieffen plánoval jednu velkou obkličující bitvu, kterou by zničil téměř současně (ze strategického hlediska) oba své protivníky.

Další významný německý stratég tohoto období, Hans Delbrück, vytvořil teorii „strategie vyčerpání“. Tato teorie se stavěla na odpor populárnímu vojenskému myšlení dané doby, silně nakloněnému dosažení vítězství v jediné bitvě, ovšem první světová válka měla již brzy demonstrovat nedostatky této šílené a bezduché „strategie anihilace“.

V době, kdy industrializace napomáhala velkým pokrokům v námořní technologii, americký stratég Alfred Thayer Mahan vnesl do oblasti námořní strategie modernu. Ovlivněn Jominioho principy strategie, poznal, že v příštích válkách, kdy ekonomická strategie by mohla být stejně důležitá jako vojenská strategie, nadvláda na moři zajišťuje moc ke kontrole obchodu a zdrojů potřebných pro vedení války. Mahan prosadil pojetí „velkého námořnictva“ a myšlenku, že obrany lze dosáhnout ovládnutím mořských koridorů spíše než opevněním pobřeží. Jeho teorie pak přispěly k závodům v námořním zbrojení a pozdějšímu rozmachu nasazení jak vojenských lodí, tak i ponorek.

Strategie v první světové válce

Na počátku první světové války byla strategie ovládána ještě ofenzivním pojetím, přestože zkušenosti z druhé búrské války (1899-1902) a rusko-japonské války (1904-05)

prokázaly ničivou schopnost kulometů odrazit vlny útoků pěšáků i jezdeckva. Koncem roku 1914 vznikla na západní frontě patová situace a veškerá schopnost strategického manévrování byla zcela potlačena. Velitelé se uchýlili ke zmiňované „strategii vyčerpávání“. Bitvy Němců u Verdunu a Britů na Sommě a Passendale patřily k prvním bitvám velkého rozsahu, jejichž zámyslem bylo opotřebování nepřítele. Vyčerpávání bylo náročné na čas, takže trvání jednotlivých bitev často protáhlo na týdny a měsíce. Průlom vojsk do hloubky vybudované a opevněné obrany vyžadoval dosažení poměru zhruba deset útočníků na jednoho obránce nebo takovou úroveň palebné podpory dělostřelectva, kterou až do konce roku 1917 nebylo možné docílit a současně zachovat rozumnou naději na vítězství. Schopnost obránců přesunovat vojska vnitřními liniemi zamezila útočnickovi možnost plně využít jakýkoliv průlom s tehdy dosažitelnou úrovní technologií.

Do první světové války byly zapojeny armády v měřítku, jež předtím nikdo nezažil. Například Britové, kteří se vždy spoléhali na nedobytnost svého ostrova, silné námořnictvo a malou pravidelnou armádu, byli nuceni provést její rychlé rozšíření. To předčilo tempo přípravy generálů a důstojníků, schopných zvládnout velení vojsku, a také překonalo schopnost britského průmyslu vybavit ji potřebnými zbraněmi a odpovídající municí, až do posledních období války.

Více než v předchozích válkách, vojenská strategie první světové války byla v režii velké strategie dvou koalic národů; Trojdohody (Francie, Rusko a Velká Británie) na straně jedné a Centrální mocnosti (německé císařství, Rakousko-Uhersko, osmanská říše a Bulharsko) na straně druhé. Každá vůdčí strana z těchto koalic postupně vyvinula svůj alternativní přístup k válčení. Britové pod vlivem Winstona Churchilla vsadili na vývoj a použití tanků, s nimiž chtěli eventuálně vyhrát válku. Němci vyvinuli „doktrínu autonomie“, předchůdce bleskové války a moderní taktiky pěchoty. Malé úderné skupiny tzv. *stosstruppen*, používající taktiku infiltrace, byly od začátku až do konce svého nasazení schopny působit „autonomně“, vzájemně se krýt a využívat jakoukoli slabost, kterou objevily v nepřátelské obraně. Většina z německých velitelů, kteří se na počátku druhé světové války účastnili *blitzkriegu* (například i maršál Rommel), byli v první světové válce příslušníky těchto jednotek.

Jednotlivé společnosti a jejich ekonomiky byly mobilizovány pro totální válku, ke které nakonec došlo. Strategie první světové války byla zpočátku ovládána „duchem útoku“, což nakonec z mnoha důvodů nevedlo k ničemu jinému než ke krvavým, masovým jatkům.

Od strategie jednoho bodu k operacím

*Záležitosti strategie a taktiky často vplouvají do sebe navzájem.
Von der Goltz, 1895 [10]*

Potřeba příchodu a existence „operace“ ve smyslu série taktických činností s jednotným cílem či sjednocujícím účelem byla výsledkem změn, které přinesly napoleonské pojetí „národa ve zbraní“ a dopad průmyslové revoluce. Pojetí „národa ve zbraní“ zajistilo rekrutaci a vybudování obrovské armády, průmyslová revoluce zase poskytla prostředky na její vybavení, nasazení, udržování a velení. Výsledkem těchto pokroků

bylo, že proti válkám 18. století, kdy polní armády zřídka překročily počet 150 000 mužů, Napoleon v roce 1812 napadl Rusko již s vojskem čítajícím 600 000 mužů a Prusové vtrhli do Francie v roce 1870 s obrovskou armádou o počtu až 1 200 000 mužů. V důsledku tohoto početního nárůstu vzrostla rovněž šíře bojiště. Zatímco v době Bedřicha Velikého byla roztažena na několik kilometrů, v době prusko-francouzské války v roce 1871 to bylo více než sto kilometrů. [11]

Použití zdánlivě nevyčerpatelných masových armád, podporovaných celou ekonomickou mocí více a lépe organizovaných států, nasměrovalo válku, přinejmenším v Evropě, z omezených konfliktů dynastického období k neomezeným a nesmírně násilným konfrontacím, s cílem kompletního podmanění si nepřítele. Větší prostor činnosti vojsk a početný nárůst jednotlivých, často nezávislých akcí snížil schopnost udržovat jejich pevné řízení. Zatímco až do 19. století bylo běžnou praxí evropských monarchií doprovázet a řídit svá vojska v poli, v následujících obdobích to již neplatilo.

Isserson popisoval typické napoleonské tažení jako „*ohromný, dlouhý přístup, který zploдил dlouhý operační směr a krátké závěrečné sražení na jednom místě, které, s ohledem na dlouhý operační směr, je jediným bodem v prostoru a jediným momentem v čase*“. Slovy Carl von Clausewitz – „*bojiště tváří v tvář strategii není nic víc než bod*“, Isserson dále charakterizuje napoleonské války jako epochu strategie jednoho bodu, protože „*celá mise vojenského vůdce byla zmenšena na koncentraci všech jeho sil na jednom místě a jejich vržení do bitvy jako jeden taktický úkaz*“. [12]

Co je z hlediska rozvoje operací nanejvýš pozoruhodné, časově nepřilíš vzdálené války, rakousko-pruská (1866) a francouzsko-pruská (1870-1871) představovaly významný předěl. Zatímco bitvě u Königgrätzu (Hradce Králové) v roce 1866 ještě vévodila strategie jediného bodu, zapojení mohutnějších armád a jejich expanze do většího prostoru ve Francii přinesly nové souvislosti. V letech 1870-1871 bylo svedeno mnoho jednotlivých bitev, které se navzájem ovlivňovaly, byly roztaženy v čase a prostoru, a tak způsob vedení války překlenul Napoleonovou strategii jediného bodu.

„*Zatímco v roce 1866 se všechny pruské armády pohnuly ke Königgrätzu téměř současně, v roce 1870 byla německá frontová linie natažena na 100 kilometrů v prostorech shromáždění, aby se nakonec protáhla, jak vojska postupovala, až na vzdálenost 150 kilometrů. Porazit Francii vyžadovalo vytvořit čtyři samostatné směry bojů: Spicheren-Werth, Metz, Sedan a Paříž, z nichž každý představoval shluk menších bitev různé intenzity. To znamenalo, že bitva, místo toho aby byla svedena masovými armádami obou stran na jednom místě, stala se rozloženou do množství menších bojů v rozšiřujícím se geografickém měřítku. Výsledkem bylo, že [Helmuth von] Moltke čelil naprosto novému problému koordinování a řízení bojového úsilí, bitev takticky odloučených a rozptýlených v prostoru pro dosažení celkového cíle, kterým bylo porazit nepřítele.*“ [13]

Bojiště rostlo a stávalo se komplexnějším. Jednotlivé bitvy ztratily svůj charakteristický ráz osamocených událostí a přerostly do směsice všezahrnujících sérií bojů, které se táhly přes celou šířku a hloubku válčičště. Bez určitého sjednocení by hrozilo, že „celkový boj“ by se rozplynul do spousty nekoordinovaných rvaček. Bylo tedy potřebné stanovit určitý rámec, ve kterém mohl být tento boj řízen a zvládnán. Do určité míry to učinil Colmar von der Goltz: „... každá takováto skupina činností se bude skládat z pochodů, předpokládaných pozicí a bojů a je nazývána operace“. [14] Postupně došlo k poznání, že růstem velikosti armád, možnosti se rychleji přesouvat, nárůstem

palebné síly a rozšířením prostoru operací se vývoj válčení musí ubírat jiným směrem. Vznikla objektivní potřeba seskupovat taktické akce do větších a kompaktních celků – operací – a tyto pak do samostatných tažení.

Strategie tak stála před výzvou, kterou bylo potřeba řešit komplexnějším způsobem. Potřeba koordinovat přesuny, manévry a hromadné údery roztažené v čase a prostoru (ale podporující jedinou sjednocující myšlenku), byla zhmotněna do specifického výrazu „operace“, jenž je uchován a používán dodnes. Shluky taktických akcí, seskupených v čase a prostoru, sledující svou vlastní jednotící myšlenku, ovšem podřízenou myšlence tažení, začaly utvářet jednotlivé operace. Uspořádání těchto taktických akcí a zachování jejich soustředění na cíl tažení postupně formovalo oblast nové, zatím vzdálené a nepojmenované entity – operačního umění. Zatímco ještě v roce 1866 se chápání války a tažení, ve smyslu vedení operací, jevílo jako zbytečné, po roce 1870 se stávalo nezbytným.

Závěr

Ukončením první světové války nastala další významná etapa pro vojenské strategie a vojevůdce. Vědomí nutnosti vedení vojenských operací k naplňování strategických cílů nastartovalo rozvoj nejen vojenského a operačního umění, ale zejména potřebu rozvoje teorie přípravy a vedení operací. Jak ruská, tak i německá vojenská škola, jež vévodily vojenskému umění v meziválečném období, věnovaly tomuto úsilí značnou pozornost. Základy teorie, prakticky realizované zejména v období druhé světové války, se staly spojnicí s dalším obdobím vývoje vojenství a myšlením mnoha generací stratégů a vojevůdců o způsobu vedení budoucích vojenských operací. Přestože charakter operací se mění podle toho, jak se mění operační prostředí, jasná hierarchie odpovědnosti, jakož i základní myšlenka operace, zůstávají od dob Moltkeho nezměněny: Zatímco strategie určuje rámec, operace přispívá k dosažení strategických cílů.

Literatura:

- [1] CLAUSEWITZ, Carl von. *O válce*. Bonus A, 1996, s. 38.
- [2] *Velký slovník naučný*. Praha: Diderot, 1999, s. 1043.
- [3] *Joint Publication (JP) 1-02* Dictionary of Military and Associated Terms (US) 2010 (As Amended Through 15 August 2012), s. 296.
- [4] Dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Grand_strategy.
- [5] Dostupné z <http://www.quotesplanet.com/author/quotes/georges+clemenceau/>.
- [6] Dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Grand_strategy.
- [7] HART, B. H. Liddell, *Strategy*. London: Faber & Faber, 1967, s. 322.
- [8] Dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Military_strategy#cite_ref-9.
- [9] *AAP-6*, NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French), NATO Standardization Agency (NSA), NATO Headquarters, B-1110, Brussels, Belgium, 2010, Czech Edition, s. 274.
- [10] KELLY, J. - BRENNAN, M. *Alien: How Operational Art Devoured Strategy*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U. S. Army War College, 2009, 128 s. ISBN 1-58487-402-3. Dostupné z <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB939.pdf>, s. 85.
- [11] Tamtéž, s. 11.
- [12] KELLY, J. - BRENNAN, M. The Leavenworth Heresy and the Perversion of Operational Art. *Joint Force Quarterly*, 2010, s. 110.
- [13] ISSERSON, S. Georgij. The Evolution of Operational Art. In *The Evolution of Soviet Operational Art: 1927-1991*. The Documentary Basis, ed. H. S. Orenstein, London: Frank Cass, 1995, s. 55.
- [14] SPIŠÁK, Ján. Stručný pohled do historie operačního umění a jeho soudobé aspekty, 1. část. *Vojenské rozhledy*, 2012, roč. 21, č. 2, str. 34-39, ISSN 1210-3292, s. 35.